Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Krisen i Öckerö kommun, vad hände sedan?

– Fiskerinäringens påverkan på öbornas liv och deras gömda berättelser om förändringarna

The crisis in the municipality of Öckerö, what happened next?

– How the islanders' lives have been affected by the fishery industry and their hidden stories of the changes

Malin Larsson

Kandidatuppsats, 15hp Uppsala 2012
Agronomprogrammet landsbygdsutveckling
Institutionen för Stad och land, SLU

Krisen i Öckerö kommun, vad hände sedan?

The crisis in the municipality of Öckerö, what happened next?

Malin Larsson

Handledare: Oscar Jansson

Btr handledare:

Examinator: Kjell Hansen

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: G2F
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kurskod: EX0523
Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2012
Omslagsbild: Malin Larsson 2012
Serietitel: nr:
ISSN:
ISBN:
Elektronisk publicering: http://stud.epsilon.slu.se

Nyckelord: Traditioner, fiskerinäring, Hidden transcripts, motstånd, fenomenologi, livsvärld

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Detta är en kandidatuppsats med samhällsvetenskaplig inriktning med fokus på människors egna berättelser. Fem intervjuer och observationer ligger som grund för denna studie som avgränsas till Öckerö kommun i Göteborgs norra skärgård. Jag vill med denna uppsats förmedla en känsla av öbornas vardagsliv och hur de själva ser på det. Med den fenomenologiska teorin belyser och analyserar jag informanternas egen livsvärld och tidsmedvetande. Hur de själva talar om dåtiden, nutiden och framtiden har en betydande roll igenom hela texten. För att belysa dessa informanters historier ytterligare används även begrepp som ”Hidden transcripts” och motstånd i resultatavsnittet.

Syftet med denna uppsats är att studera hur traditioner har förändrats i och med att förutsättningarna inom en viss näring har ändrats. En skärgårdskommun som Öckerö har länge präglats av fiske och det var under lång tid den absolut största basnäringen inom kommunen. I slutet av 1960-talet minskade fisket kraftigt på grund av överfiske och minskad lönsamhet. Fiskerinäringens utveckling påverkar naturligtvis en kommun som är så beroende av det. Jag vill visa på vad som förändrats och förändras i takt med den och hur invånarna själva väljer att berätta om det.

Abstract

This is a bachelor thesis with social science orientation with a focus on people's own stories. Five interviews and observations form the basis of this which is limited to Öckerö municipality in the northern archipelago of Gothenburg. I want this essay to convey a feeling of the islanders' daily lives and how they look upon their daily lives. Relying on a phenomenological perspective, I highlight and analyze the informants' own life-world and time-consciousness. The ways in which they talk about the past, the present and the future have a significant role throughout the text. To further analyze the informants' tales I have also deployed the notions "Hidden transcripts" and resistance in the Results section of thesis.

The purpose of this paper is to study how traditions have changed as the conditions for a means of livelihood have changed. Fishing has marked the municipality which the islands constitute for a long time, and was by far the largest primary industry in the municipality during many years. At the end of the 1960s the fishing industry began to decline significantly due to overfishing and reduced profitability. Fishing industry development affects a municipality that is so dependent on it. In this thesis, I highlight what has changed along with it, and how the local residents choose to talk about it.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 3

Abstract 4

Del 1, Inledning 6

Öckerö 6

Diskursanknytning 7

Syfte 9

Frågeställning 9

Teoretisk utgångspunkt 10

Metod 12

Del 2, Resultat 15

Det empiriska fältet och dess historia 15

Fem stycken invånares berättelser om sin kommun, min resa 16

Krisen 19

Den bakvända urbaniseringen 21

Från legenden Doktor Ljunggren till den statliga vårdcentralen 26

Urballningen av grankriget 27

Lek, allvar och nysatsning 30

Ölivets släktskap 32

Frikyrkornas intågande 33

Del 3, Sammanfattningsvis 35

Sammanfattande analys 35

Slutsats 36

Referenser 37

Del 1, Inledning

Öckerö

Öckerö kommun ligger i Göteborgs norra skärgård på Sveriges västkust. Kommunen består av tio stycken öar där Hönö, Öckerö och Hälsö är störst och även de enda öarna som är sammanslutna med broar. Bohus-Björkö, Källö-Knippla, Hyppeln, Rörö, Kalvsund, Fotö och Grötö är de resterande öarna inom kommunen som är bebodda. I uppsatsen använder jag ibland endast namnet Knippla då det är så informanterna uttryckt sig. Det finns ingen landförbindelse till fastlandet utan all transport och kollektivtrafik sker med färjor och båtar. Tack vare närheten till havet har skärgårdskommunen under lång tid till stor del livnärt sig på fiskerinäringen (Öckerö kommun 2011[1]).

Överblick över Öckerö kommun

Kommunen har haft en befolkningsökning de senaste åren och idag bor det 12 487 invånare på öarna. Ökningen som skett är mestadels på de största öarna, Hönö, Öckerö och Hälsö. Källö-Knippla och Björkö är de öar som tappar flest invånare (Öckerö kommun 2012[2]).

Den största delen av de inflyttningar och utflyttningar som sker är ändå koncentrerade i länet och majoriteten av de som flyttar från kommunen är mellan 18-24 år. År 2009 var utpendlingen från kommunen nästan 5 gånger så stor som inpendlingen, varav största delen till närliggande kommuner i länet. De näringar som genererar fler arbetstillfällen än riksgenomsnittet är ”byggverksamhet” och ”jordbruk, skogsbruk och fiske” (Öckerö kommunfakta 2011[1]).

Den marina sektorn dominerar i Öckerö kommun. Det finns en bred kunskap inom området och något som är speciellt för Öckerö är även deras gymnasiala fisketekniska program (Majeko 2007).

Diskursanknytning

För att ta reda på hur diskursen ser ut i Sverige idag har jag valt att söka på ett antal nyckelord på några av landets största tidningars egna hemsidor. *Glesbygd, fiskerinäringen* och *traditioner* är några av de sökord jag valt. Då mitt första sökord är *Glesbygd* får jag ett antal träffar angående utflyttning, inflyttning och mestadels angående avbefolkning i mindre kommuner. En artikel som jag knyter an till denna uppsats och dess diskurs är varför människor väljer att flytta från storstaden till landsbygden/glesbygden. Det talas om lugn och ro och en helt annorlunda tystnad än den som är i staden (SVD 2010) . En annan artikel diskuterar istället varför människor och framförallt unga väljer att flytta från de mindre kommunerna till de större städerna. Mer nöjesutbud, fritidsaktiviteter och jobb är då det som lockar (GP 2011[1]). I Sydsvenskan står det om att Sverige är det land i EU som urbaniseras snabbast, alltså att människor flyttar till de större städerna (Sydsvenskan 2012).

Då jag ändrar min sökning till fiskerinäringen får jag inte så många resultat som jag trodde eller hade hoppats på. Artiklar om ”vilken fisk vi helst lägger på tallriken” och ”hajskräck” är några exempel på vad som dyker upp. Men ett antal artiklar handlar dock ändå om EU’s fiskeripolitik, våra världshav som en oersättlig resurs och hur vi måste arbeta för ett hållbart fiske (GP 2011[2]). Det är ändå ett ämne som diskuteras runt i världen och som kan visa på en samhällsrelevans inom detta område. Det har gjorts studier angående fiskare och fiskarsamhällen och hur dem som fiskare påverkar förvaltningen inom fisket och hur de påverkar effektiviseringen (Mirarchi 2000).

På flera olika sätt försöker jag även att hitta någon information gällande traditioner och förändringar genom tiden i landet. Men detta, min frågeställning, verkar vara ett ämne som inte berörs till så stora delar i media. Det visas istället länkar till ”hur granen skall kläs i år” och ”vilken årets julklapp är”. Men av egen erfarenhet vet jag dock att människor är intresserade av livet förr, och hur samhället såg ut där man själv växte upp. Troligtvis finns det ett undangömt intresse hos många av oss av att veta varför det ser ut som det gör idag.

Uppsatsens bredare samhällsrelevans understryks av att den utveckling som upplevts på Öckerö kan finna paralleller inom andra kommuner. En kommun i mellersta Sverige kan leva med liknande problem orsakade av förändringar inom en annan näring. Förändringarna kan naturligtvis påverka kommunen och dess invånares sätt att leva och hur det speglar sig i deras traditioner. Denna uppsats kan därmed bidra till förståelsen av hur betydelsefullt det är med människors berättande om deras egna upplevda erfarenheter angående det samhälle de faktiskt bor och arbetar i. Fiskets upp- och nedgångar har i många fall påverkat betydligt fler människor än bara de boende i kommunen. Detta kan därmed väcka ett intresse hos många fler människor som på ett eller annat sätt arbetat med fiske under åren. Andra näringar med verkstäder i Göteborgsområdet har också bidragit till utvecklingen på öarna vilket i sin tur också påverkat andra platser och dess

invånare. Frågeställningen om huruvida traditioner har förändrats i takt med fiskerinäringens nedgång kan därmed appliceras i många andra kommuner, som sett liknande förändringar följa en nedgående trend inom andra näringar.

Syfte

Intresset och diskussionen kring bland annat fiskerinäringen och Sveriges glesbygd tycks finnas i samhället idag och syftet med denna uppsats är att lyfta fram berättelser av ett slag vi sällan hör i en sådan diskussion. Jag vill med denna uppsats studera ett antal informanters erfarenheter berättade av dem själva. Syftet är då också att visa på hur dessa berättelser har en betydelse för kunskapen angående hur livet på öarna faktiskt sett ut, ser ut idag och kommer se ut i framtiden. Hur en befolkning faktiskt upplevt något kan i stor utsträckning skilja sig från vad vi läser och hör. Jag vill därför lyfta fram dessa personliga berättelser med hjälp av ett antal informanter. Syftet är också att med hjälp av dessa skildringar analysera om och i så fall hur förändringar inom fiskerinäringen spelat in.

Frågeställning

Traditioner förändras, vilket är en naturlig del av utvecklingen. Detta är något som påverkar hur vi lever och lär, och mindre orter har sina egna speciella traditioner. I denna undersökning är det en ö-kommun, Öckerö kommun, vilken till stor del länge präglats av fiske, som studerats. Tack vare närheten till havet har skärgårdskommunen under lång tid livnärt sig på fiske och det har länge varit en av öarnas basnäringar. Frågan jag ställer mig är:

- Vad öborna själva upplever som sina traditioner och hur livet på öarna har förändrats i takt med och på grund av fiskerinäringens utveckling. Upplever invånarna själva någon skillnad mellan det förflutna, nuet och framtiden i och med förändringarna?

Teoretisk utgångspunkt

Med hjälp av handlingsbaserade teorier kommer jag i analysen att koncentrera mig på de sociala relationerna på öarna (Seminarium 2012). Då en teori som fenomenologin utgår från alla individers egna livsvärd och erfarenheter använder jag denna för att analysera mitt insamlade empiriska material (Kvale & Brinkmann 2009: 68 f).

Fenomenologins grundare Edmund Husserl talade tidigt om ett fenomenologiskt *tidsmedvetande*. Han vill med detta belysa tanken om att vi kan förflytta oss genom tid och rum med hjälp av tanken som vi själva skapar och göra oss föreställningar om just tiden och rummet. Att tiden går är något som vi egentligen inte reflekterar särskilt mycket över. Det som händer i nuet påverkas hela tiden av det som tidigare hänt och det som kommer att hända i framtiden (Bjurwill 1995: 20 f). Husserl talar om att det finns många olika sätt att se på tid och rum. Det olika tankesätten angående tid och rum kommer jag att använda i min analys där ett av dem betonar betydelsen av nuet och att leva i det – att varken se tillbaka eller blicka framåt särskilt mycket, utan istället leva nu (Bjurwill 1995: 21). Ytterligare ett sätt att se på tiden är att nuet räknas som en del av hela tidscykeln och har lika stor betydelse om inte större. Husserl menar också här att nuet alltid kan passeras åt antingen framtiden eller bakåt i tiden. Ett liknande tidstänkande är då nuet får en betydelse av samband mellan det som varit och framtiden (Bjurwill 1995: 22 f). Något som är typiskt för fenomenologin och som jag senare i min analys ständigt kommer ha i tanke är nuet och hur det ständigt speglas av minnen och det som förväntas komma i framtiden (Bjurwill 1995: 24).

Begreppet livsvärld är dominerande inom fenomenologin och har myntats av Edmund Husserl. I analysavsnitten i slutet av uppsatsen använder jag livsvärldsbegreppet för att analysera fenomen som sker i informanternas vardagsliv. Husserl talar om den verklighet som vi lever i och som är konstruerad av människor då det är människan som ständigt är i centrum för vår uppfattning av världen. Vår egen medvetenhet står i centrum och det är

utifrån denna aspekt av livsvärlden jag kommer analysera mitt empiriska material (Bjurwill 1995: 40). Alfred Schütz utvecklade senare livsvärldsbegreppet och definierar det som *”världsliga händelser och institutioner och socialt accepterade konventioner som konstitueras och rekonstitueras genom människors vardagliga och oreflekterade handlande”*(Schutz i Månson 2010: 76).

De centrala begrepp inom fenomenologin som jag nämnt är de jag valt att lägga som grund i mitt analytiska perspektiv på mina upptäckter i resultatet. För att på ett bra sätt visa betydelsen av ett antal individers berättade historier kan jag med hjälp av tid och rum och livsvärldssynen analysera hur deras syn ser ut. Varför deras liv ser ut som det gör och hur det kan komma att bli i framtiden är även något som kommer att diskuteras.

För att belysa informanternas historier i denna undersökning ytterligare och gräva djupare i dess betydelse har jag valt att ta hjälp av ett begrepp som myntats av professorn i antropologi och statsvetenskap James C. Scott, ”Hidden transcripts”. ”Hidden transcripts” är tankar hos gemeneman som inte syns, och kommer i skymundan bakom det som Scott valt att kalla ”Public transcripts”. Med begreppet ”Public transcripts” syftar Scott på den version av verkligheten som berättas av makthavare, exempelvis politiker, och därför dominerar (Scott, 1990: 2, 4 ff.). Informanterna som ligger till grund för denna uppsats resultat och empiri är varken höguppsatta politiker eller har speciella maktpositioner. Detta gör det möjligt för mig att analysera vad de upplevt och vill berätta och inte vad det bör ha upplevt eller bör tala om (Scott 1990: xii). Jag kommer med hjälp av detta begrepp att belysa deras egna upplevda föreställningsvärld. Precis som Scotts tanke med ”Hidden transcripts” vill jag visa på att hela historien inte kommer fram i ”Public transcripts” (Scott 1990: 5). Därav tanken med en kvalitativ forskningsmetod med intervjuer och observerande.

Med fenomenologin som teoretiskt verktyg för att förstå och närma mig informanterna kan jag få en bild över hur de ser på det förflutna, nuet och framtiden (Kvale & Brinkmann 2009: 41 f). I James C. Scotts bok

”Domination and the arts of resistance, Hidden transcripts” talar han om olika former av dominans och motstånd (Scott 1990: 198). Dessa kommer jag att använda för att analysera varför det blev som det blev och varför invånarna väljer att agera på det sättet dem gör. Framtiden och arbetet för att den ska bli så bra som möjligt kommer jag därför analysera som ett slags motstånd mot förändringar som informanterna upplevt. Även det som tidigare hänt och som sker just nu i Öckerö kommun beror på en angelägenhet om att på ett eller annat sätt kontrollera och förutspå framtiden (Scott 1990).

Metod

Jag vill med denna undersökning ta reda på utifrån öbors erfarenheter vad som har förändrats i kommunen under deras livstid. Släktskapen är stora och viktiga ute på öarna och därmed också kunskapen om hur det var förr, vilket bidragit till en stor del av det empiriska materialet. Avgränsningen är i denna studie en kommun och dess traditioner, berättade av ett antal invånare. De valda metoderna används också på ett sätt som motsvarar narratologins syfte, då empirin och analysen utgår från ett berättande som bidragandet till historien (Kvale & Brinkmann 2009: 210).

För att på bästa möjliga sätt ta reda på hur livet på öarna var då, till skillnad från idag är valet av informanter i åldersgruppen mellan 50-75 år utvalt då det är egna berättade erfarenheter jag vill studera. Hur befolkningen själva upplevt något kan på många sätt skilja sig från hur litteratur väljer att beskriva det. Detta urval är också relevant på grund av att det finns många berättelser som inte är offentliga men som ändå har en stor del i historien.

För att utföra och arbeta med intervjuerna väljer jag även att arbeta med fenomenologi som metod. Jag har valt att lägga vikt i att lyssna på deras berättelser utan förutfattade meningar vilket är relevant vid en fenomenologisk studie. Metoden är därför bra att ha i åtanken då närmandet och relationen till människor är det grundläggande för intervjuerna (Bjurwill 1995: 49) . Att på ett personligt sätt ta till mig hur minnen skildras och hur

händelser som skedde för nästan 50 år sedan fortfarande kan väcka känslor är bara några av de saker som jag med hjälp av fenomenologin kan arbeta med (Kvale & Brinkmann 2009: 43). Det mesta av min empiriska insamling består av spontant berättade historier som informanterna själva valt att ta upp. Men jag har även haft en del strukturerade intervjufrågor att luta mig emot (Kvale & Brinkmann 2009: 169 f, 71 f). Jag har under intervjuerna även valt att observera hur informanterna uttrycker sig och reagerar när vissa samtal dyker upp (Larsen 2009: 89). Under mina dagar i Öckerö har jag både gjort deltagande observationer och icke-deltagande observationer. Jag har i vissa fall tagit min forskarroll och haft möjlighet att kontrollera samtalen. I andra fall har jag istället varit åskådare, då exempelvis en informant mött en gammal bekant och pratat (Larsen 2009: 90 f).

Min empiriinsamling består alltså av intervjuer och observationer som det grundläggande instrumentet. Längre och djupare intervjuer har gjorts hemma hos invånare över en lunch eller en kopp kaffe, på promenader eller på bland annat fiskemuséet på Hönö. Några intervjuer har även gjorts på stående fot.

Jag har under mina intervjuer endast utgått från ett fåtal frågor för att kunna ha det som en säkerhet om samtalet kommer allt för långt bort från ämnet. Detta har också gjort att spontana berättelser har dykt upp vilket var min önskan innan jag påbörjade projektet (Svensson & Starrin 1996: 63). Jag fick en del frågor angående mig själv under intervjuerna vilka jag naturligtvis besvarade. Då jag själv också är uppvuxen på västkusten kunde vi i en del fall även utbyta erfarenheter angående vissa platser och så vidare. Mestadels koncentrerade jag mig ändå på att lyssna och ta in intryck av vad informanterna sa och vad de valde att berätta för mig (Svensson & Starrin 1996: 65 ff.). Under intervjuerna har jag antecknat, spelat in samtalet. Då det i vissa fall, exempelvis under en promenad, är svårt att anteckna eller spela in, har jag istället tagit foton för att lättare komma ihåg och relatera samtalet till bilden. Efter bägge dagarna ute på öarna har jag innan jag kört på färjan stannat bilen och skrivit ner allt jag kom på. Då jag hade tur med

vädret satte jag mig ena dagen nere på bryggan i Öckerö hamn för att skriva och få en ytterligare känsla av platsen (Ejvegård 1993, 1996: 46 f).

En del av mitt bakgrundsmaterial kommer från tidigare skriven litteratur om kommunens historia Detta för att jag inte har någon större kunskap om platsen sedan tidigare (Fejes & Thornberg 2009: 119). Ett fältarbete som detta är av intresse för att jag vill få invånares egen syn på deras kommun med hjälp av egna erfarenheter och upplevelser.

Foto: Malin Larsson 2012, båtar i Öckerö hamn

Del 2, Resultat

Det empiriska fältet och dess historia

Västkustens fiske har en lång historia och det är de återkommande sillperioderna som utgör den viktigaste delen av detta (Samzelius et al. 1992: 16). I mitten på 1600-talet inföll en av de första sillperioderna och det märktes då antalet boende på några av öarna började öka kraftigt.

Under de närmaste århundradena kom befolkningen att öka ytterligare och den största bidragande faktorn är de sillperioder som kom och gick. De långa fångstperioderna ledde till att det på 1700-talet även blev möjligt att helt försörja sig på fisket både till sjöss och med beredning på sillsalterier och trankokerier (Samzelius et al. 1992: 19). Detta bidrog även till att invandringen till Öckerö kom att öka från hela Sverige. Den handel och export som fisket skapade kom att få en stor betydelse både för länet och hela landet (Samzelius et al. 1992: 21). När den stora sillperioden slutade på 1800-talet drabbades kommunen av svält och katastrof men tack vare den illegala handeln med England kunde ändå många klara av krisen.

Runt 1830-talet anpassades fisket till en annan typ av storsjöfiske och det var då det storskaliga fisket hade sin början. Många faktorer var då bidragande till den ökande näringen där privata fiskelag, förbättrade transportmöjligheter, näringsfriheten och tillvaratagandet av fisk är de viktigaste av dem (Samzelius et al. 1992: 22 f). Det var även under denna tid som bebyggelsen ökade, och täta tomter kring vattnet blev attraktiva. I slutet på 1800-talet började snurrevad användas vid fiske av plattfisk. Vadlag bildades ute på öarna vilket ledde till att vadbinderiverksamheten blev stor. Snörpvad som är ett stort nät dras åt längst ned och fångar fisken, det var just en Öckeröfiskare som tog det till Sverige. Snurrevaden är en utveckling av tidigare andra vadar. Varv kom också att öppna och bidra till arbete ökade arbetsmöjligheter (Samzelius et al. 1992: 31) Det blev under 1800-talet även lättare att sig ut till öarna för kortare semestrar vilket i sin tur bidrog till inflyttningen. Det var sedan dessa inflyttade som kom att

påverka den religiösa framtågningen på öarna. Missionskyrkan och pingstkyrkan växte sig då stora (Samzelius et al. 1992: 32).

Jordbruket fanns i en viss mån kvar till fram 1960-talet men jordbruksmarken minskade och fick offra sig för bebyggelse. Före och under första världskriget bedrevs ett intensivt fiske och bidrog till en stor del av livsmedelsförsörjningen i landet. Fiskehamnen i Göteborg kom sedan att bli det stora centrumet för handeln på västkusten. Med hjälp av statliga bidrag kunde nu även hamnarna ute på öarna byggas ut. Den stora ökningen inom snurrevadfiske var en bidragande faktor till utfiskning av plattfisk och fisket började istället riktas mot vitfisk. Snurrevadfisket fungerar på samma sätt som vadfisket men skillnaden är att vaden snurras på botten (Samzelius et al. 1992: 25). Trålfisket ersatte då till stora delar snurrevaden. Under andra världskriget drabbades fisket stort, och 56 personer från Öckerö socken gick under till havs (Samzelius et al. 1992: 33 ff.).

Fem stycken invånares berättelser om sin kommun, min resa

Det är mindre än en vecka till påsk och solen skiner på västkusten. I flera dagar har regnet stått som spö i backen men just den här dagen är vårkänslan äntligen här. Jag har lånat en bil och kör med nervositet ut till Varholmen på Hisingen där jag skall ta färjan ut till Hönö. Jag kör i god beräknad tid för att slippa stressa men på grund av ombyggnationer vid Volvo i Torslanda tar bilresan längre tid än väntat och jag hinner precis med färjan från fastlandet 09:10 på tisdagsmorgonen. Några dagar tidigare har jag pratat med Erland, en av informanterna, på telefon och bestämt vilken färja jag skall åka med så stressen som stillade när jag hann var enorm. Färjan tar cirka 10 minuter ut till öarna och under denna tid hann jag sitta och ännu en gång läsa igenom mina få stödfrågor om samtalen inte skulle gå av sig självt. Jag tittade ut genom fönstret och passade på att njuta av faktumet att jag äntligen var igång och jag blev klar över att, ”ja, jag har valt rätt plats att undersöka”. Jag satt och försökte lista ut vilka öar jag åkte förbi med färjan men erkände till slut för mig själv att jag förmodligen gissade fel och var okunnig som ett

tomt blad. Jag tänkte då: vad som än händer under dagen kommer allt att vara nytt för mig, och att något måste vara relevant för min empiriska undersökning.

När färjan kom fram tog jag upp mobilen återigen för att titta på vägbeskrivningen. Det tog inte många minuter innan jag var framme vid huset. Jag blev väl bemött med ”*Åh vad roligt att ha dig här*” (Nilsson E-L, 2012). Jag lämnade över en kaka som jag bakat och blev bjuden in till köket där frukost och fika stod framdukat. Vi hade en genomgång över dagen och den var i minst sagt planerat med besök på fiskemuséet, en tur ut till Knippla och lunch efter det. Under dagen pratade vi om allt som kom på tanke, då märkte jag att det fanns mycket historia här som är värd att lyssna på.

Erland och jag tog bilen till Hönö-Klova där museet ligger, i det fina vädret såg de små butikerna och uteserveringarna lockande ut. Ute på öarna benämns olika delar olika och Hönö-Klova är en sådan, där bland annat fiskemuséet ligger. På Hönö finns också Heden som bland annat lever kvar från de gamla uppdelningarna av gårdar (Nilsson E-L, 2012). Fiskemuséet ägs av en ideell förening som heter kusttraditioner (Fiskemuséet 2010). Väl inne på museet gick vi in i en del av en inbyggd båt, där vi satte oss ner en stund och pratade. Erland berättade hur och var de sov och lagade mat och så vidare. Därefter gick vi igenom flera rum och jag förvånades över hur stort det var. Varenda yta av väggarna var fyllda med kort på gamla båtar, sjömän, båtnamn och texter. Många väggar var prydda med foton och hyllningar till de fiskare som gått under i kriget. Efter muséet körde vi till Hönös kyrkogård då Erland tyckte att jag skulle se det. Vi körde sedan ut till Hälsö för att där ställa bilen och ta färjan över till Källö-Knippla. Vi hade nästan 2 timmar på oss innan nästa färja gick tillbaka och vi bestämde oss för att ta en promenad runt.

Foto: Malin Larsson 2012, sydvästra Källö-Knippla

Husen stod väldigt tätt och vi tog oss igenom på smala asfalterade gångar. På promenaden berättade Erland många historier om hans uppväxt där och människor han kände som bodde kvar. Det var lugnt och tyst och Erland berättade att det är många sommarboende och änkor ute på ön. Vi gick även förbi för att titta på huset som hans pappa byggt och där han växte upp. Det var ett vackert stort hus som var renoverat, men samma staket som fanns då Erland bodde där stod kvar i fint skick. Erland ler och verkar glad över att det fortfarande är i släkten. När vi gått runt ön cyklar en man förbi, men stannar då han ser Erland, det var hans kusin. Erland presenterade mig och förklarade varför vi promenerade runt just den här dagen. Kusinen Gunnar förklarade att han cyklade runt för att samla in verktyg till den årliga arbetsdagen på långfredagen, 3 dagar senare. Han berättade för mig att mycket arbete på ön är ideellt och att de hjälps åt. Vi säger hej då och går ytterligare några meter, då blir vi stannade igen och ytterligare en gammal bekant stannar Erland för att prata lite. Vi står och tittar på de nya sjöbodarna som byggs och de båda konstaterar att de inte passar in med de gamla. Vi tar båten tillbaka igen och kör hemåt. Jag är glad över att Erland ville visa mig runt på öarna och det ger mig ett intryck av att det finns en

stor stolthet över det. Under dagen fick jag en inblick i hans och de andras livsvärld (Kvale & Brinkmann 2009: 44).
När vi kommer tillbaka väntar Eva-Lis där med mat och hennes syster Mari har kommit, och verkar nyfiken på vad jag gör.

Nästa dag bar det av igen och denna gång hann jag med en tidigare färga en väntat vilket jag utnyttjade när jag kom fram. Jag passade på att köra runt på Öckerö för att eventuellt kunna relatera till platser som eventuellt skulle komma att dyka upp under dagens intervju på just Öckerö. Jag tog då en promenad vid kyrkogården och hembygdsgården och passade på att fota. När tiden närmade sig körde jag i väg hem till Aste och Barbro. När jag gått ur bilen mötte Aste mig utanför garaget, han var i full gång med reparation av nät och burar. Vi gick in och träffade Barbro som höll på i köket. Aste och jag satte oss bortanför köket vid matsalsbordet och började prata. När klockan var precis 11:00 kom Barbro med 11:00-kaffet, mackor och kakan som jag haft med mig. ”*Får du reda på nåt vettigt nu då eller pratar han bara strunt med dig*?” (Palm B, 2012). ”*Hon får reda på möe denna tösa*” (Palm A, 2012[1]). Och det var precis det jag tänkte, han tog orden i munnen på mig men med en aningens bredare dialekt än jag själv.

Krisen

Efter skolan var det naturligt att gå direkt ut på sjön och börja arbeta, medan de få som valde att studera vidare ansågs som en aning ”*märkvärdiga*” (Palm A, 2012[1]).

Erland berättar hur han med sina tre bröder köpte en fiskebåt 1961, de sedan valde att sälja och byta upp sig mot en ny efter endast ett år. I slutet på 60-talet kom den stora fiskekrisen och 1969 var det som värst. Bröderna sålde sedan sin båt 1972. Han berättar att det var på grund av den minskade lönsamheten och bristen på fisk som ledde till den stora krisen (Nilsson E, 2012). Mari och Eva-Lis instämmer om att det var på 60-talet det började vända för fisket. Då det var som flest båtar ute på öarna var det cirka 70 båtar endast på Hönö, som då hade flest i kommunen. Idag är antalet endast

10 stycken vilket visar på den stora förändringen (Nilsson E-L, 2012). Mari nämner även hur hon minns frågan i skolan om vilket Sveriges största fiskeläger var och förvåningen över att svaret faktiskt var Hönö, där systrarna själva är uppvuxna. Maris och Eva-Lis pappa och hans bröder var även de fiskare som många andra ute på öarna. Då Erland och jag går runt inne på fiskemuséet grips jag av historien över hur Maris och Eva-Lis pappa och hans bröder under kriget valde att dela på sig på två båtar så att alla bröder inte skulle gå under vid kriget.

Detta som inträffade för närmare 40 år sedan speglar livet på öarna på många sätt. Mitt val av informanter visar att man inte behöver arbetat som fiskare för att kunna berätta om hur livet var och under uppsatsens gång har jag skapat mina egna föreställningar med hjälp av informanternas berättelser (Bjurwill 1995: 20 f). Idag ser verkligheten ut på ett annat sätt ute i Öckerö, fisket går inte längre före skolgången och fortsatt utbildning i samma utsträckning som för 40 år sedan. För att kunna förstå varför det såg ut som det gjorde och varför upplevelsen var att de märkvärdiga studerade vidare är det viktigt att utifrån nuet kunna blicka tillbaka (Bjurwill 1995: 24) . Det fanns och finns fortfarande ett medvetande om att det föll sig naturligt att börja arbeta med eller runt fisket. Det var ingen som bestämde att alla skulle tycka att de som valde att flytta från öarna och studera vidare var en aning märkvärdiga. Det var istället så invånarna själva upplevde det och handlade (Kvale & Brinkmann, 2009: 41 f).

Krisen är ett viktigt fenomen som hänt på öarna och som avspeglas på många sätt i kommunen. När jag tänker på Erlands och mitt besök på Fiskemuséet förstår jag att detta är ett praktexempel på hur nuet har fått en betydelse av dåtiden (Bjurwill 1995: 22 f). När vi var där pekade Erland ut släktingar, vänner till släktingar och legender på fotona som klädde väggarna. Något jag då funderar över är om någon i några generationer i framtiden kommer att kunna göra samma sak med samma stolthet, kunskap och engagemang som Erland visade mig. Som jag tidigare nämnt flyttar många ungdomar från öarna in till staden och det sker en

befolkningsminskning på de mindre öarna. De som kommer nya till kommunen har kanske ingen relation till fisket och dess historia. Många som kommer till öarna får möjligen liknande känslor som jag fick när jag besökte muséet och kyrkogården. De nyinflyttade kan vara intresserade och vill veta mer om hur det tidigare såg ut i kommunen, och vad som gjort att det ser ut som det gör idag.

Fiskemuséet och invånarnas intresse av att berätta kan ses som ett motstånd mot den nya tiden (Scott 1990: 198). Å ena sidan verkar invånarna se ljust på framtiden men å andra sidan inte vilja glömma det som hänt. Det märks tydligt på alla berättelser att fisket under lång tid har speglat samhället som det ser ut idag.

Den bakvända urbaniseringen

Något som nämns bland alla informanter som en stor händelse och förändring ute på öarna är färjans betydelse för utvecklingen som skedde på 60-talet. 1962 kom färjeleden mellan Varholmen och Öckerö, färjan som tog 16 bilar gjorde det nu möjligt för ökad pendling in till staden, Göteborg. Innan bilfärjorna kom gick det ångbåtar två gånger om dagen till staden och från staden vilket gjorde att förändringen blev stor (Nilsson E-L, 2012). Då fiskekrisen på 60-talet ledde till att många var tvungna att lämna yrket var Volvo en av de stora räddningarna enligt informanterna. Det var då ca: 400 personer från Hönö, Öckerö och Hälsö som fick arbete på Volvo (Palm A, 2012[1]). Trots att jag pratat med informanterna vid olika tillfällen är de överens om att fiskare var eftertraktade just för sina muskler och redan inarbetade anpassningar till tidsskiftningar (Tillander M & Palm A, 2012). Då personalen på Volvo arbetar i skift började även färjeleden köra Volvo-turer för alla de som arbetade natt (Palm A, 2012[1]). Detta fenomen i form av Volvo-turer och arbetskraft indikerar på urbaniseringen som skedde ute på öarna, som jag valt att benämna den bakvända urbaniseringen. I och med den ökade färjeförbindelsen och utbytet av arbetskraft kom stadslivet även att flytta ut till öarna.

Men det var inte bara Volvo som var en räddning för alla fiskare ute på öarna. Många började även arbeta i Göteborgs hamn och på flygplatsen (Nilsson E-L, 2012). Aste är en av dem som började arbeta på raffinaderiet Prima då han gick iland 1968 (Palm A, 2012[1]). När jag är hemma hos Eva-Lis och Erland går vi husvandring och Erland visar mig stolt alla foton på alla båtar han arbetat på. Efter fiskeyrket började Erland att arbeta på lastfärjor och detta var inte heller ovanligt efter den stora krisen (Nilsson E, 2012). Det hänger många foton på väggen och under den stunden vi står där får jag höra många historier från några av båtarna.

Eva-Lis och Erland försöker gemensamt reda ut när färjelägret flyttade från Öckerö till Hönö och kommer fram till 1978-79. Men de säger ändå till mig att jag nog bör leta upp det på egen hand för att vara på den säkra sidan, det visar sig sedan vara 1981 (Trafikverket 2010). När Erland och jag promenerar runt i hamnen i vårsolen märker jag att många små butiker och restauranger är centrerade nära färjan. Mari berättar sedan att flytten av färjelägret gjorde att centrum på ett eller annat sätt flyttade från Öckerö till Hönö-Klova och har då blivit handelscentrum istället (Tillander M, 2012). I och med att färjelägret flyttade till Hönö blev färjesträckan kortare och turerna började gå oftare och idag är det 75-bils-färjor som trafikerar. Detta var naturligtvis också en bidragande faktor till det ökade handelsmönstret som är idag (Tillander, M, 2012). De tidigare 16-bilsfärjorna kunde skapa upplopp då det bildades långa köer från Öckerö till Hönö. Eva-Lis nämner att det fanns dem som smet före i köerna, hon skrattar och säger att det finns en historia som måste berättas. Vid ett specifikt tillfälle hade en bil som smitit före i kön kört på färjan. De andra i kön tyckte det var otroligt orättvist, och gick för att prata med honom. Men då han inte brydde sig var det istället några som bar av bilen från färjan med mannen sittandes i, ” *de är gáana vettu, de är circus de*” (Nilsson E-L, 2012).

När jag ställer frågan angående vad den största förändringen är sedan färjan kom får jag ett svar om att stadslivet till stora delar flyttat ut till kommunen. Mari som i många år bott i Stockholm och sedan flyttat tillbaka till ön

tycker att känslan ute på öarna idag är mer urban än vad den var tidigare (Tillander M, 2012). ”*När färjan kom hit ut till Hönö, och jag menar nu känns det ju knappt som du bor på en ö för färjan går en gång i kvarten*” (Tillander M 2012). Eva-Lis instämmer och säger att ”*Ja den går ju nästan non-stop*” (Nilsson E-L, 2012). Det har dock en betydelse på vilken av öarna man bor på då de som är sammanslutna med broar ökar mest i invånarantal. När Erland och jag besökte Knippla berättade han som jag tidigare nämnt att de flesta hus står tomma och väntar på sina sommargäster Nilsson E, 2012). Eva-Lis berättar även senare för mig att det är många änkor som är bosatta på Knippla och att det få barnfamiljer. Då det inte finns något högstadium på ön måste barnen ta färja och sedan buss till någon av de andra öarna vilket nog bidrar till att endast sommarboende lockar (Nilsson E-L, 2012).

Foto: Malin Larsson 2012, Färjelägret på Knippla

I kommunen hålls en ständig diskussion om bro som ersättning till färjan till fastlandet. Men efter de två omröstningar som hållits har majoriteten i kommunen röstat nej båda gångerna, senast var 2005 då nejrösterna var mer än 60 % (Nilsson E, 2012). Aste beskriver för mig att de som röstar ja och är för ett brobygge ofta är de som någon gång har pendlat till arbete på fastlandet, eller det som gör det idag (Palm A, 2012[1]). Det talas även om att brottsligheten ute på öarna skulle öka då det skulle blir mer lättillgängligt. Erland berättar om ett rån som skedde för ett antal år sedan på banken och säger att - ”*Det hade jag ju aldrig kunnat drömt om på en ö*” (Nilsson E, 2012).

De omröstningar som varit har innehållit förslag om ett brofäste på Öckerö, Aste vänder sig om och pekar ut genom fönstret bort mot det håll där bron i så fall skulle gå. Han säger sedan att de flesta istället skulle vilja ha det på Hönö. Men då denna väg är längre och vattnet djupare skulle kostnaderna bli större (Palm A, 2012[1]). Erland tror dock att kostnaderna skulle jämna ut sig efter några år då färjan också kostar. Men problemet är även att ytor behöver sprängas för ett brofäste på Hönö vilket inte heller det lockar hos befolkningen. Ett problem med färja är att det blir stopp i trafiken från båda riktningar, de som skall med färjan är ofta stressade och kan missa färjan på grund av bilister som bor på fastlandet. Medan de som bor på fastlandet får problem då långa ”bilräder” kan stoppa upp (Nilsson E, 2012). När bron ut till Hälsö byggdes sattes stolparna för tätt och slöt cirkulationen i vattnet. Detta ledde till att de som alltid fiskat där inte hade den möjligheten längre då fisken inte kan leva i det stillastående vattnet (Palm A, 2012[1]).

Detta stycke är ett tydligt exempel på stora förändringar som hänt under några årtionden. Dåtiden, nutiden och framtiden spelar en lika stor roll här. Nuet räknas som en stor del av hela tidcykeln och den har lika stor betydelse som det som tidigare hänt och framtiden. Informanternas berättelser om färjans ankomst och utveckling liknar den nuvarande situationen gällande omröstningarna angående brobygge till fastlandet (Bjurwill 1995: 22 f). Det är dock med olika entusiasm som jag får det berättat för mig, historierna om

vad som hänt tycks vara ett lättsinnigare ämne och det är även där alla roliga historier gömmer sig (Svensson & Starrin 1996, kap. 2). Livet på öarna idag har ett samband med det som varit och det som kommer att hända i framtiden (Bjurwill 1995: 22 f). Vare sig det blir nytt val och ja-rösterna får majoritet eller inte kommer det ändå vara en del av historien i framtiden. Tack vare invånarnas beskrivningar om hur de själva upplevt och upplever förändringen får jag en större förståelse för hur det är (Scott 1190: 2, 4). Utifrån Scotts talan om motstånd ser jag de stora företagen som kom att få en stor betydelse under och efter fiskekrisen som just ett sådant motstånd. Det var då ett motstånd mot krisen och den arbetslöshet som i andra fall kunnat bli enorm om inte dessa rekryteringar gjorts. Även om de stora företagen är belägna på fastlandet är det ändå ett slags argument till att öborna klarar sig (Scott 1990: 198). Arbete, färja och broomröstningar hör till invånarnas vardagsliv och ingår därmed i deras livsvärld (Bjurwill 1995: 40). Utifrån informanternas berättelser förstår jag att det fortfarande är många öbor som arbetar på dessa företag som hade en så stor betydelse. Minnena om vilka som pendlade ut till Volvo i Torslanda och hur några bar av en bil från färjan blandas med spekuleringar angående hur det kommer att se ut i framtiden om det blir bro eller inte.

Eftersom Öckerö tidigare var en okänd plats för mig vet jag inte hur det såg för 10 eller 40 år sedan. Därför har dessa berättelser och rundvandringar varit enormt betydelsefulla. Informanterna talar om för mig att de ser en skillnad. Det är bara utifrån deras berättelser jag kan föreställa mig vilken skillnad det måste varit då färjelägret förr var på Öckerö och inte Hönö och på så vis flyttat staden ut till öarna (Kvale & Brinkmann 2009: 41). Maris berättande om denna förändring stärker min förståelse på grund av att hon faktiskt bott ifrån ön i många år och kommit tillbaka (Svensson & Starrin 1996: 209 ff.). Förändringar i stort och smått kan eventuellt vara svåra att se så tydligt om man själv lever i det.

I och med att mina informanter är uppvuxna och boende i Öckerö kunde de tala om sådant prat som går runt på öarna då exempelvis att det talas om

ökad kriminalitet med en eventuell bro. Det är sådant jag inte hade fått reda på om jag intervjuat höguppsatta tjänstemän på exempelvis kommunen som har en annan roll i samhället. Detta gör att informanterna i denna uppsats kan ses som ”Hidden transcripts”. Deras personliga berättelser hade jag i andra fall kanske inte fått ta del av (Scott 1990: xii). Erland förtydligar mitt resonemang då han talar om den tydliga bilden som finns över öar och att den inte alltid stämmer då det faktiskt skett bankrån i kommunen.

Från legenden Doktor Ljunggren till den statliga vårdcentralen

Något som också är gemensamt för informanternas berättande om traditioner och livet på öarna förr är de original som då fanns. Doktor Ljunggren är absolut ett original (Nilsson E-L, 2012). Han hade en läkarmottagning på Öckerö dit alla fick gå och sätta sig och vänta på sin tur (Palm A, 2012[1]). Han hade även jour dygnet runt och åkte runt till de tio olika öarna året om. Eva-Lis ler och säger att ”*Han gick till och med över isen*” (Nilsson E-L, 2012). Aste skrattar högt han också och berättar att doktor Ljunggren alltid hade gamla historier att berätta om patienter han haft. ”*Hur många historier som helst hade han, man kunde skratta ihjäl sig alltså med alla sorters*”. En av dem var när det blev hjälmtvång på ön och alla gubbar fick intyg av doktorn för att inte behöva ha hjälm. När jag frågar om hur sjukvården ser ut idag på ön får jag mestadels positiva reaktioner. Aste talar om det positiva med att ringa och beställa tid istället för att behöva sitta och vänta på sin tur i timtals. Den personliga kontakt som förr fanns verkar dock inte leva kvar på samma sätt. Idag arbetar det cirka 5-6 läkare på vårdcentralen och lika många sköterskor därtill vilket gör att patienterna bemöts att flera olika personer (Palm A, 2012[1]). Precis som förr finns det fortfarande en läkarbåt och för att jag skall förstå refererar Aste till serien ”Skärgårdsdoktorn”. ”*Det är som skärgårdsdoktorn där, den som gick på tv vettu*” (Palm A, 2012[1]). Dagen innan när jag satt hemma i Eva-Lis och Erlands kör såg jag den gula båten sjukbåten. En del som arbetar på vårdcentralen idag pendlar från fastlandet. Men många bor ändå på ön, speciellt sköterskor (Palm A, 2012[1]).

Legender som doktor Ljunggren är ett viktigt fenomen att tala om. Det finns så många historier om honom, och alla tycks veta vem han var. Det är ett bevis på att han haft en stor betydelse för invånarna i Öckerö. De berättade historier för mig med skratt och allvar över att han gjorde allt. En person som Ljunggren är en del av historien, men genom att detta fortfarande väcker sådana minner visar berättelserna om honom på att han även idag har en betydelse (Bjurwill 1995: 24).

Scott talar om tre olika kategorier av motstånd och tre sätt att dominera på. Jag kopplar detta exempel med Doktor Ljunggren och vårdcentralen till en ideologisk dominans tillsammans med ett motstånd där olika former av gömd och låg profil används. Ett slags undangömt motstånd sker då informanterna utan tvekan berättar alla roliga historier och upptåg som Doktorn hade för sig (Scott 1990: 198). Alla har de mycket roligt att berätta angående det som hände för många år sedan.

Urballningen av grankriget

Jag märker att alla informanterna har mycket att berätta men jag ställer ändå den specifika frågan om det finns några traditioner på öarna som dem anser är unika för platsen. Grankriget är då det som nämns först av allt hos alla. Det är då den gamla gårdsindelningen och öarna som tävlar mot varandra. Avsikten är då att samla granar från jul fram till påsk till en så stor brasa som möjligt. Att tända på brasorna så sent som möjligt på påskaftonen ingår också i tävlingen (Nilsson E-L, 2012). Samlandet av granar börjar redan efter jul men det är dagarna precis innan påsk som det är som mest aktivitet. Eftersom de olika gårdarna tävlade mot varandra förr också nämner Aste att de han var kompis med i vanliga fall var rivaler under några dagar fram till natten på påskaftonen. Han skrattar och säger att han alltid tyckte att det var skönt när det var över och de kunde leka med varandra som vanligt igen. Astes pappa gjorde samma sak som Astes barnbarn nu gör, då detta är en tradition som funnits länge går det från generation till generation. ”*Det min pappa gjorde för många år sedan gör mina barnbarn på samma sätt idag*” (Palm A, 2012[1]). Stölder och gömmor hos de olika lagen har alltid funnits

men informanterna är eniga om att grankriget har urartat de senaste åren och nämner att det under påskveckan till och med är förstärkt polis ute på öarna. Idag sker granstölderna mellan lagen med lastbilar och båtar, allt för att få så stor eld som möjligt (Palm A, 2012[1]). Detta är även ett bevis på att det inte längre bara är barn utan även äldre ungdomar (Nilsson E-L, 2012). Urartningen har lett till att det måste finnas en ansvarig för varje eld som tänder eld och ser till att det städas efteråt. Aste berättar hur de hjälpte sina barn att gömma granar uppe på vinden förr, upp till 30-40 stycken nära påsk. Aste berättar glatt om då deras barn renoverade hans barndomshem och bröt upp golvet och hittade några granar som han gömt i en gammal lucka för cirka 55 år sedan. Samma år fick då hans barnbarn använda hans gamla granar till sin brasa. Aste berättar även för mig att han är uppvuxen i Norgård på Öckerö. Där hade de varje jul en stor gran där alla samlades och dansade. Detta är också en stor del av de gamla traditionerna (Palm A, 2012[1]).

Men det är inte bara gamla traditioner som kommer på tal under intervjuerna. Aste berättar stolt för mig att Barbro och han med 10 stycken andra familjer började med gemensamt midsommarfirande för cirka 40 år sedan (Palm A, 2012[2]). Utan annonsering har detta nu blivit en stor tradition på Öckerö då cirka 300 barn med familjer kommer och firar och dansar runt midsommarstången. Lokala musiker från Hönö och Öckerö kommer även och underhåller. Varje år samlas det in pengar som skickas till olika ändamål, exempelvis barnhem. Eftersom det är många som idag arbetar på vårdcentralen på Öckerö blev jag fundersam över hur många av dessa som pendlar till arbetet och vilka som bor på ön och eventuellt också är med på detta midsommarfirande (Palm A, 2012[1]). En månad senare efter jag var hemma hos Barbro och Aste ringde jag därför upp Aste för att fråga. Han förklarar för mig att det är så många nuförtiden så att det är svårt att veta vilka alla är. Men han vet ändå att en av sköterskorna på vårdcentralen är med på midsommarfirandet (Palm A, 2012[2]).

Foto: Malin Larsson 2012, Öckerö hamn

Grankriget har ingen direkt anslutning till fisket eller krisen. Men det är ändå en viktig tradition ute på öarna, även om den är under förändring. Då informanterna berättar om grankriget för mig förstår jag hur sådana starka traditioner speglas av vad som har hänt med samtidigt hur det kommer att bli. Det tycks vara en tradition som inte är på väg att försvinna utan snarare tvärtom bli större. Så förhoppningsvis kommer många generationer fram i tiden kunna berätta om samma sak och hur det var förr, alltså nu (Bjurwill 1995: 22 ff.).

Scotts diskussion angående motstånd och dominans kan här kopplas samman med Astes och Barbros berättande om deras midsommartradition. Men precis som i diskussionen angående Doktor Ljunggren är det olika former av ett motstånd som är något gömt och hemligt. Invånarna visar att de vill bevara traditionerna att umgås med varandra vid speciella tillställningar (Scott 1990: 198 f). Det kan liknas vid den årliga samlingen vid den stora granen som Aste berättade om (Palm A, 2012[1]). Att många samlas och har en gemensam stund tillsammans där andra tankar inte är närvarande på samma sätt som i vardagen är även det viktigt för att behålla stämningen på ön (Scott 1990: 198 f). Midsommarfirandet är något som inte marknadsförs. Istället för att det är en kommunal satsning är det vänner och

familjer som startade firandet tillsammans (Palm A, 2012[1]). Det gör det till ett motstånd som istället är symboliskt och en aning gömt, då inget uttalande görs (Scott 1990: 200). När jag med hjälp av Scotts sätt att tänka kopplar jag deras tradition som ett slags motstånd och visar att de minsann kan nuförtiden också. Det är inte bara bevarandet som är det väsentliga utan i detta fall även återskapandet av något gammalt fungerade bra då (Scott 1990: 198). Detta motstånd har visat sig fungera och faktumet att en del personal från vårdcentralen deltar i midsommarfirandet är ett bevis på att det faktiskt fungerat. Kampen att bevara den gemenskap i samhället som fanns på doktor Ljunggrens tid har lyckats och den nuvarande vårdpersonalen är i och med detta en del av gemenskapen ute på öarna.

Lek, allvar och nysatsning

När Erland och jag är ute och promenerar runt på Knippla stannar vi till vid KIK, Knippla idrottsklubb. Han berättar då om fotbollen de spelade som små och om att det var dans varje lördag i klubbhuset dit alla kom från de olika öarna. Vi fortsatte att gå och efter en stund kom vi till fotbollsplanen, och jag fascinerades med en gång över hur vackert den låg. Erland berättade glatt och stolt för mig att den hade blivit vald till Sveriges vackraste belägna plan en gång i tiden (Nilsson E, 2012).

Foto: Malin Larsson 2012, Knippla fotbollsplan

Norgård där Aste växte upp låg 50 meter från samlingsplatsen för alla barn. När Aste var liten var de 100 barn som lekte lekar och sparkade boll tillsammans. Aste nämner en lek som hette ”kasta burken” och undrar om jag inte visste var det var. Jag hade aldrig hört om denna tidigare och ville gärna höra hur leken gick till. Han förklarade för mig hur den fungerade och vi började därefter prata om att barn idag leker på ett helt annat sätt. Idag spelar barnen spel på mobiltelefonerna och spelar datorspel istället. Men som sagt var även fotbollen på Öckerö populär bland barnen. Skärgårdsserien var en tävling som gick ute på öarna. ”*Problemet var att man inte kunde vinna mycket mer än den serien*” (Palm A, 2012[1]). När det senare blev större turneringar mot lag på fastlandet förklarar Aste att det blev problem för alla de som arbetade på sjön, då många matcher hölls på vardagar så de var ute och arbetade. Samma dag som jag besökte Aste och Barbro passade jag på att ta en tur runt Öckerö med bilen. Jag körde till en av öns många badplatser på östsidan och körde då förbi den nybyggda fotbollsplanen. Där låg även en ishall, idrottsplats och en till fotbollsplan. När Aste talar om för mig att mycket av arbetet har varit ideellt och med bidrag från olika håll på ön blir jag förvånad, då detta såg ut att ha varit ett stort och kostsamt projekt (Palm A, 2012[1]).

Det är här en stor skillnad mellan då och nu, och även framtiden. Barn följer med i utvecklingen precis som vuxna och därmed inom tekniken. Det är den verklighet som människan själv konstruerar som ger oss uppfattningen av världen. I och med att det har skett stora förändringar utvecklingsmässigt de senaste åren är det dagens barns egen livsvärld. Då man inte upplevt något annat är det svårt att veta bättre (Bjurwill 1995: 40). Parallellt med den tekniska utvecklingen satsar ändå kommunen stort på sport och aktiviteter. En hädelse som detta, byggandet av nya sportmöjligheter, blir en plats i tiden (Kvale & Brinkmann 2009: 94 f). Det visar på att invånarna i Öckerö har en framtidstro och önskan om hur det ska vara och bli. Det som de arbetar med just nu kommer att ha en stor inverkan på hur framtiden för barn och ungdomar kommer att se ut i kommunen (Bjurwill 1995: 22 f).

För att koppla detta till Scotts tankar om dominans och motstånd väljer jag precis som tidigare det förtäckta motståndet med låg profil och som är lite hemligt. En dominans som är statusinriktad kan användas i detta exempel då skapandet att det nya till stora delar är fristående och oberoende från staten och så vidare (Scott 1990: 198). Fotbollen som förr började som en lek för många barn och ungdomar blev till tävling och lokala turneringar. Men då fisket var stort kunde som tidigare nämnts många på öarna inte delta i de större turneringarna (Palm A, 2012[1]). Idag då fisket inte dominerar på samma sätt och då förbindelserna är så mycket bättre har öarna en chans att vara aktiva och visa att det också kan sin fotboll. Den nya fotbollsplanen är ett exempel på denna fristående handling. Det ideella arbetet och de lokala bidrag som till stor del har hjälpt till byggandet är också en fristående handling där kommunen har satsat mycket själva (Scott 1990: 198). I detta sammanhang ser jag tydligt hur fisket har spelat en roll med tanke på deras roll i deltagandet i turneringarna.

För att se vad som är ett ”Hidden transcripts” i detta avseende utgår jag från vad Aste och Erland har berättat för mig. Det är de som står till grund för vad jag nu vet om några av öarnas fritidsaktiviteter. Utan deras berättelser hade jag eventuellt fått en annan information. Deras personliga erfarenheter kommer tydligt fram och jag tar inte hänsyn till någon statistik eller liknande för att ta reda på mer. Berättelserna om skärgårdsserien och ”kasta burken” är det nog inte många andra som skulle förklara sig på precis samma sätt eller ens nämna det. Det gör deras historier till ”Hidden transcripts” (Scott 1990: 5).

Ölivets släktskap

Frågan angående släktskap och om många i familjen bor ute på öarna väcker glada miner. Eva-Lis poängterar att det är ganska praktiskt, då alla vet vilka man är (Nilsson E-L, 2012). Mari som jag tidigare nämnt har bott många år i Stockholm talar om tryggheten att bo nära familjen och att det är en stor bidragande faktor till att bo kvar ute på öarna (Tillander M, 2012). Att bo ensam inne i en storstad måste kännas väldigt ensamt då man vill ha

sällskap (Nilsson E-L, 2012). Innan vi börjar tala om barnbarnen tillägger Mari att sådant här ändrar sig med livets gång. Att livet ser helt annorlunda ut när man är 50 mot vad det gör om man bor i studentkorridor och lever livet där är ganska självklart (Tillander M, 2012). Vilken ö man ursprungligen kommer från i kommunen glöms inte i första taget. Erland som kommer från Knippla blir fortfarande kallad för ”Knippla-bon” (Nilsson E, 2012).

Aste är uppvuxen på Öckerö och hans fru Barbro ute på Hönö. Då vi under 11-kaffet börjar prata om detta blir det många skratt. Aste säger att ”*Ja men de va ju ligedant förr vettu, alla killar förut gick ju till Hönö och kolla tjejer*” (Palm A, 2012[1]). Barbro skrattar och håller med om att så var det och säger att det var helt annorlunda från nu. Det var ingen som diskuterade skola och utbildning heller. Då Aste var ute och arbetade var Barbro hemmafru och det hörde till vanligheten. Det fanns även mycket arbete på öarna och det blev till och med valigt att de började ringa till hemmafruarna för att fråga om de ville arbeta, säger Barbro som senare i sitt liv arbetade på posten (Palm B, 2012). Då männen var ute på sjön i många dagar i stäck lades därför en stor press på kvinnorna säger Eva-Lis, och precis som Aste och Barbro talar hon om att arbete för kvinnorna inte var på tal då alla män var fiskare (Nilsson E-L, 2012).

Släkt- och vänskapsbanden i Öckerö är betydelsefulla för invånarna då det en stor del av det som påverkar hur vardagslivet ser ut. Det är informanternas egen livsvärld som kommer fram då de berättar alla historier för mig (Kvale & Brinkmann 2009: 44). Det är just den verklighet som informanterna lever i och med att det är de själva som har konstruerat den, tillsammans med tidigare generationer (Bjurwill 1995: 40).

Frikyrkornas intågande

I början på 20-talet började frikyrkorna komma ut till öarna. Det ledde till att samhället blev väldigt uppdelat ute på öarna på grund av detta. Men idag ser det annorlunda ut då de olika kyrkorna till och med ordnar med

gemensamma evenemang. Förr var söndag var alltid en vilodag vare sig man var religiös eller inte (Nilsson E-L, 2012). ”*Det var ju mycket en inte fick göra på sönda vettu, det var ju väldigt heligt*” (Palm A, 2012[1]). Aste berättar hur alla barn gick i söndagsskola och detta hade inte heller det någon betydelse vilken kyrka det handlade om. När Aste och jag talar om detta berättar han om sin mormor som var noga med sådant. Hon bodde hemma hos dem. Det var vanligt att de äldre bodde kvar då barn tog över huset. Aste växte nämligen upp i sin mammas barndomshem (Palm A, 2012[1]). Jag fick under intervjun höra många historier om gastar och häxor som de trodde på förr.

Astes mormor var uppväxt under en annan tid. Precis som i föregående avsnitt formar detta livsvärlden. Hon var uppväxt med historier och tron på bland annat häxor då det var den tidens verklighet (Bjurwill 1995: 40). Hon försökte sedan föra över detta på nästa generation, men verkar inte lyckats särkilt. Precis som alla andra visste hon hur det var när hon var liten och när hon fick barn och barnbarn. Hon kunde omöjligt veta hur det skulle se ut i framtiden, då den inte går att förutspå, utan kunde istället endast ha föreställningar om den. Det var i detta fall möjligtvis enklare att blicka tillbaka i tiden istället för att blicka framåt (Bjurwill 1995: 22 f). Vi kan nu se att mycket av det som Aste växte upp med har förändrats och det hans mormor en gång trodde på så innerligt är som bortblåst idag.

Del 3, Sammanfattningsvis

Sammanfattande analys

Utifrån mitt sammanställda resultat märker jag att fisket ute på öarna fortfarande har en stor betydelse trots att det inte längre är lika påtagligt som innan fiskekrisen. Det lever kvar i de olika berättelserna som jag fått berättade för mig. Även om fisket fortfarande lever kvar i Öckerö påverkar det inte livet mycket mer än många andra yrken. Idag väljer de flesta själva vad de vill arbeta med och när de vill börja. Skolan har idag en större roll och det verkar absolut vara vanligare att åka in till staden och studera. Det är ändå genom att leva i nuet som informanterna kan blicka tillbaka och jämföra med hur det var förr (Bjurwill 1995: 21), men det är inte självklart att allt var bättre förr. Trots att doktor Ljunggren hade mycket roliga saker för sig hade han antagligen inte räckt till idag då invånarantalet är mycket större och sjukvården är tvungen att växa i samma takt. Dåtiden, nutiden och framtiden visar sig ha en lika stor betydelse med undantag i vissa fall (Bjurwill 1995: 24). Om doktor Ljunggren inte hade blivit runtkörd i en läkarbåt kanske det inte heller hade sett ut som det gör idag, med liknandet vid ”skärgårdsdoktorn”. Det blev en stor förändring för Öckerö i och med färjans ankomst vilket senare ledde till att pendlingen till fastlandet underlättade enormt. Jag funderar över hur samhället hade klarat sig under och efter fiskekrisen om inte det funnits någon färjeförbindelse till fastlandet. Öarna hade då blivit mycket mer beroende av sig själva och vad dem själva kunnat göra. Det motstånd som skedde mot krisen och arbetslösheten var en räddning både för befolkningen på öarna men även för de stora företagen som växte och var av stort behov av arbetskraft. Informanterna pratar lika glatt om hur det var förr och hur traditioner har förändrats i och med tiden. Men en sak som delar berättelserna åt en aning är framtiden och broomröstningar. I denna fråga tycker vissa olika och det märks i sättet att tala om det. Men ändå är framtiden och förväntningar på vad som skall hända stora. Som jag tidigare nämnt är släkt och vänner en bidragande faktor till att bo i Öckerö och informanterna som ligger till

grund för denna uppsats talar gladeligen om sina barn och barnbarn och vad dem kommer att göra i framtiden. Jag får också en känsla av glädjen att leva i nuet då vi talar om exempelvis midsommarfirandet och fotbollen. Lika väl som invånarna vill bevara gamla minnen i form av museum och så vidare vill de visa vad som händer just nu och tala om hur det kommer att se ut om tio år framåt i tiden.

Slutsats

Syftet med denna undersökning var att lyfta fram och visa de i samhället som inte vanliga fall hörs. Vad de själva valt att berätta för mig angående sina traditioner och sitt vardagsliv har stärkt min första tanke om att människors egna erfarenheter måste lyftas fram för att få en rättvis bild (Scott 1990: xii). Jag har med hjälp av intervjuer och observationer arbetat med fem stycken informanter. Med deras berättelser fick jag slutligen fram ett material som var både intressant och nytt för mig. Med tanke på att det finns en diskussion i samhället om fiske och mindre kommuner är detta även en uppsats som kan bidra till förståelsen av tyngdpunkten att verkligen lyssna på invånarna. En stor del av syftet var även att visa att undersökningar som görs på detta sätt har en mycket stor mening för synen på samhället.

Min frågeställning angående vad öborna själva upplever som sina traditioner och förändringarna som skett på öarna har jag fått besvarat på många sätt. Det är deras berättelser som skapat resultatet i uppsatsen som jag sedan utifrån min teoretiska utgångspunkt kunnat analysera. Utifrån deras erfarenheter och framåtanda har jag även kunnat hitta skillnaden mellan hur de talar om förändringen mellan dåtiden, nutiden och framtiden.

Referenser

Böcker

Bjurwill, Christer. 1995. *Fenomenologi.* Lund: Studentlitteratur

Ejvegård, Rolf. 1993, 1996. *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert. 2009. *Handbok I kvalitativ analys.* Stockholm: Liber AB

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsen, Ann Kristin. 2009. *Metod helt enkelt.* Malmö: Gleerups

Månson, Per. 2010. Moderna samhällsteorier – *traditioner riktningar teoretiker.* Norstedts

Mirarchi, Frank. 2000. *Thirty-five years on the waterfront: A fisherman's perspevtive*. Humboldt field research institute

Samzelius, Bengt et al. 1992. *Tradition och förnyelse, Kulturminnesvårdsprogram för Öckerö kommun.* Öckerö: Arbetsgruppen för kulturminnesvårdsprogram.

Scott, James C. 1990. *Domination and the arts of resistance, Hidden transcripts.* Yale University.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.). 1996. *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

Öckerö kommun. 2012[1]. Kommunen. Tillgänglig 2012-05-04 http://www.ockero.se/meny/kommunen.4.54f51f351134356e14b80002121.html

Öckerö kommun. 2012[2]. Befolkningsuppgifter. Tillgänglig 2012-05-03 http://www.ockero.se/meny/kommunen/statistik.4.54f51f351134356e14b80002570.html

Öckerö kommunfakta. 2011[1]. PDF. Tillgänglig 2012-05-03 http://www.ockero.se/download/18.36f5b7cc1329f0f7e3a800018725/1407+%C3%96cker%C3%B6+FAKTA+2011.pdf

Fiskemuséet. 2010. Föreningen kusttraditioner. Tillgänglig 2012-05-16 http://www.fiskemuseet.se/text1_2.html

Majeko. 2007. Fiskhamnsrapporten. PDF. 2007-05-05. Tillgänglig 2011-12-20
http://www.majeko.se/sites/default/files/Fiskhamnsrapporten.pdf

SVD. 2010. ”Utflyttare längtar efter tystnaden”. 2010-11-4, uppdaterad: 2010-11-05. Tillgänglig 2012-05-14
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/utflyttare-langtar-efter-tystnaden_5624693.svd

GP. 2011[1]. ”Stadspuls lockar från glesbygd”. Uppdaterad 2011-02-19. Tillgänglig 2012-05-07
http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.554784-stadspuls-lockar-fran-glesbygd

Sydsvenskan. 2012. ”Urbaniseras snabbast i EU”. 2012-04-08. Tillgänglig 2012-05-06
http://www.sydsvenskan.se/sverige/urbaniseras-snabbast-i-eu

GP. 2011[2]. ”Vi arbetar för levande hav och sjöar”. 2011-06-30. Tillgänglig 2012-05-06
http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.664803-vi-arbetar-for-levande-hav-och-sjoar.

Trafikverket. 2010. Historik om Hönöleden. 2010-11-18. Tillgänglig 2012-05-01
http://www.trafikverket.se/Farja/Farjeleder/Farjeleder-i-ditt-lan/Farjeleder-i-Vastra-Gotaland1/Honoleden/Historia-om-Honoleden/

Muntliga källor

Nilsson, Erland. 2012. Intervjuad 2012-04-03, Hönö.

Nilsson, Eva-Lis. 2012. Intervjuad 2012-04-03, Hönö.

Palm, Aste. 2012[1]. Intervjuad 2012 -04-04, Öckerö.

Palm, Aste. 2012[2]. Telefonintervjuad 2012-05-15.

Palm, Barbro. 2012. Intervjuad 2012-04-04, Öckerö.

Tillander, Mari. 2012. Intervjuad 2012-04-03, Hönö.

Seminarium. 2012-03-01, Ultuna Uppsala